

im Munchner Glaspalast // Die Kunst fur Alle. – 1909. – № 3. – November.

3. Aseeva N. Ju. Ukrainское iskusstvo i evropejskie hudozhestvennye centry (konec XIX – nachalo XX v.) / Natal'ja Aseeva. – K.: Naukova dumka, 1989. – 199 s.

4. Burdanov# G. Vystavka kartin# kievskih# hudozchnikov# I // Kievskaja mysl'. – 1911. – № 33. – 2 fevralja.

5. Burdanov# G. Vystavka kartin# kievskih# hudozchnikov# // Iskusstvo. Zhivopis', grafika, hudozhestvennaja pechat'. – Kiev#, 1912. – № 11–12.

6. Grabar' I. Pis'ma (1891–1917 gg.). V 2–h tomah / Pod red. T. P. Kazhdana, V. N. Lazareva. – M.: Nauka, 1974. – T. 1. – 411 s.

7. Zhizn' i iskusstvo. – 1899. – № 30. – 30 janvarja.

8. Illjustrirrovannyj katalog# vystavki Imperatorskoj Akademii hudozhestv#. – SPb., 1898.

9. Karskij G. Hudozhestvennaja hronika. Kievskoe Hudozhestvennoe Uchilishhe // Iskusstvo i pechatnoe delo. – Kiev#, 1909. – № 4–6.

10. Katalog III vystavki kartin grupy hudozchnikov. – Kiev, 1910.

11. Katalog# VI–j vystavki kartin# kievskih# hudozchnikov#. – Kiev#, 1913. – 13 s.

12. Katalog# VII–j vystavki kartin# kievskih# hudozchnikov#. – Kiev#, 1914. – 14 s.

13. Katalog# VIII–j vystavki kartin# kievskih# hudozchnikov#. – Kiev#, 1916. – 13 s.

14. Katalog# Vesennej Vystavki v# zalah# Imperatorskoj Akademii hudozhestv#. – SPb., 1901.

15. Katalog# Vesennej Vystavki v# zalah# Imperatorskoj Akademii hudozhestv#. – SPb., 1902.

16. Katalog# vystavki Imperatorskoj Akademii hudozhestv#. – SPb., 1899.

17. Katalog# vystavki kartin# v# aktovom# zale imperatorskago universiteta Sv. Vladimira. – Kiev#, 1915. – 17 s.

18. Katalog# vystavki kartin# kievskago tovarishhestva hudozchnikov#. – Kiev#, 1917. – 19 s.

19. Katalog# vystavki kartin# Novogo obshhestva hudozchnikov#. – SPb., 1904.

20. Katalog# vystavki kartin# Novogo obshhestva hudozchnikov#. – SPb., 1905.

21. Katalog# vystavki kartin# Novogo obshhestva hudozchnikov#. – SPb., 1906.

22. Katalog# vystavki kartin# Novogo obshhestva hudozchnikov#. – SPb., 1907.

23. Katalog vystavki kartin, ustroennoj po sluchaju sorokaletnego jubileja hudozhestvenno–pedagogicheskogo dejatel'nosti N. I. Murashko (1868–1908). – Kiev, 1908.

24. Katalog posmertnoi' vystavki kartyn profesora Ukrai'ns'koj Akademii' Mystectv O Aleksandra Aleksandrovycha Murashko (1868–1919). – Kyi'v, 1922. – 7 s.

25. Kievskaja mysl'. – 1911. – № 37. – 6 fevralja.

26. Kievskaja mysl'. Prilozhenie k# № 28. – 1911. – № 5. – 28 janvarja.

27. Lapshin V. P. Sojuz russkih hudozchnikov / Vladimir Lapshin. – Leningrad: Hudozhnik RSFSR, 1974. – 422 s.

28. Nacional'nyj hudozhnij muzej Ukrai'ny. – Dokumental'no–arhivnyj fond O. Murashka. – № 12. – od. zb. 69.

29. Tam samo. – od. zb. 10.

30. Tam samo. – od. zb. 75.

31. P. P. Chetvertaja vystavka kartin# kievskih# hudozchnikov# (Gorodskoj muzej) // Kievljanin#. – 1911. – № 26. – 26 janvarja.

32. Starj V. Svjato mystectva // Nova rada. – 1917. – № 193. – 24 lystopada.

33. Fedoruk O. Ukrai'ns'ko–pol's'ki mystec'ki vzajemny kincja XIX st. – pochatku XX stolit' / O Aleksandr Fedoruk // Hronika 2000. Ukrai'na–Pol's'hha: dialog uprodovzh tysjacholit'. Zb. nauk. prac'. – K.: Feniks, 2009. – T. 80.

34. Hronika // Iskusstvo v Juzhnoj Rossii. – Kiev#, 1913. – № 1–2.

35. Hronika. Kievskoe Hudozhestvennoe Uchilishhe // Iskusstvo. Zhivopis', grafika, hudozhestvennaja pechat'. – Kiev#, 1912. – № 11–12.

36. Hudozhestvennaja hronika // Iskusstvo. Zhivopis', grafika, hudozhestvennaja pechat'. – Kiev#, 1911. – № 6–7.

37. Chto novogo v hudozhestvennom mire? // Hronika zhurnala Iskusstvo i hudozhestvennaja promyshlennost'. – SPb., 1900–1901. – № 3–4 (27–28).

38. Shkola zhivopisi A. A. Murashko // Iskusstvo v Juzhnoj Rossii. – Kiev#, 1913. – № 7–8.

Dobriian D. M., postgraduate student, Kiev of National University Tara's Shevchenko (Ukraine, Kiev), vanderveydenkiev@gmail.com

Exhibition Alexander Aleksandrovych Murashko (1898–1922 years)

The article is dedicated to the gallery–exhibition life Alexander Murashko activities in 1898–1922 years. In publication speech are talking about personal area artist participate in organization and exhibitions

Keywords: art, painting, Alexander Murashko, art previews, New Society of Artists, the Union of Russian Artists, Kiev Society of Artists, Partnership mobile art exhibitions.

Добриян Д. М., аспірантка, Київський національний університет ім. Тараса Шевченка (Україна, Київ), vanderveydenkiev@gmail.com

Выставочная деятельность Александра Александровича Мурашка (1898–1922 годы)

Освещена галерейно–выставочная деятельность Александра Мурашко в 1898–1922 годах. В публикации рассматривается персональное участие художника в художественных объединениях и художественных выставках. Поаеается срез организаторской деятельности мастера в культурной жизни города.

Ключевые слова: искусство, живопись, Александр Мурашко, художественные вернисажи, Новое общество художников, Союз русских художников, Киевское общество художников, Товарищество передвижных художественных выставок.

* * *

УДК 930(477):929Петров(043.3)

Андреев В. М.

доктор історичних наук, професор, завідувач кафедри всесвітньої історії та історіографії Херсонського державного університету (Україна, Херсон), avnskif@yandex.ru

ВІКТОР ПЕТРОВ ТА ЙОГО ДІЯЛЬНІСТЬ В ІНСТИТУТІ ІСТОРІЇ МАТЕРІАЛЬНОЇ КУЛЬТУРИ ВУАН (1930–ті рр.)

Висвітлено маловідомі сторінки інтелектуальної біографії визначного українського вченого–гуманітарія та письменника Віктора Петрова (В. Домонтовича). У статті висвітлено внесок науковця в теорію та практику вітчизняної археології – вивчення трипільської, зарубинецької та черняхівської археологічної культур, питання історії первісності її середньовіччя тощо. Доведено, що В. Петров прийшов в археологію внаслідок реорганізаційних процесів, які охопили радянську науку наприкінці 1920-х – першій половині 1930-х рр., а не в пошуках беззачинної сфери діяльності, як вважає більшість його біографів. В. Петров зробив суттєвий внесок у вивчення пам'яток трипільської археологічної культури. Науковець першим звернув увагу на трипільські протоміста, виділив їх і інтерпретував пізньотрипільські пам'ятники, так званого “городського типу” тощо. Науковець як керівник сектору слов'яно–руської археології Інституту археології АН УРСР уперше в історії вітчизняної археології став автором ідеї та ініціатором проекту створення колективу дослідників для вивчення зарубинецької та черняхівської культури.

Ключові слова: В. Петров, інтелектуальна біографія, археологічні дослідження, марксизм, “яфетична теорія”, Інститут історії матеріальної культури ВУАН.

Віктор Платонович Петров (псевдоніми – В. Бер, В. Домонтович, В. Плят та ін.; 1894–1969) був одним із найяскравіших українських інтелектуалів свого часу – визначний учений енциклопедичної ерудиції (історик, етнограф, археолог, літературознавець, філолог, фольклорист, філософ), організатор науки, громадський діяч та письменник із кола неокласиків. В. Петров був одним із перших науковців, що заклали підвалини радянської археології в 1930-ті. Утім його тогочасна діяльність залишається практично недослідженою й по сьогодні.

З 1933 р. він працював науковим співробітником, а з 1939 р. завідувачем сектору дофеодальної і феодальної археології Інституту історії матеріальної культури АН УРСР (з 1938 р. – Інститут археології АН УРСР). У

штаті Спілки інституцій історії матеріальної культури (з 1934 р. Інститут історії матеріальної культури) науковець опинився не з власної волі, а внаслідок ідейних та структурних перетворень, які охопили радянську науку в другій половині 1920-х, а особливо в першій половині 1930-х рр.

В археологію В. Петров прийшов у складні для української науки часи. З середини 1920-х, в радянську археологію прийшло нове покоління вчених, яке принесло методологічну перебудову науки. Марксистська концепція історії суспільства вперше була прийнята на озброєння саме археологами. Лідерами тут були московські дослідники-новатори, учні видатного російського археолога В. Городцова – А. Арциховський, О. Брюсов, С. Кисельов, А. Смирнов. Згодом лідерство в перетворенні науки перебравли на себе лєнінградські вчені – нове покоління співробітників Державної академії історії матеріальної культури (ДАІМК). Нові лідери згуртувалися навколо визначного вченого-лінгвіста, сходознавця та археолога академіка М. Маррай почали перебудовувати археологію [8, с. 20].

“Революція в археології” відбувалася протягом першої половини 1930-х. З початку дослідники-марксистки намагалися просто застосовувати загальні принципи марксизму в інтерпретації археологічних матеріалів, але згодом сутність марксистського перетворення археології стала уявлятися ширше. Після запеклих дискусій радянські науковці декларували продуктивність застосування до “історії матеріальної культури”, у якості її марксистського обґрунтування, “яфетичного вчення про мову” М. Марра або “теорії стадіальності” [8, с. 21; 10, с. 427]. Нова комплексна наука отримала назву “яфетидологія” [10, с. 362]. Згодом терміну “археологія” було протиставлено – “історія матеріальної культури”. Стверджувалося, що археологія та етнографія це не самостійні науки, а лише допоміжні історичні дисципліни. У зв’язку з цим дослідження соціального ладу, господарства, побуту давньої людини – завдання нової науки – історії матеріальної культури. Таким чином 1932 р. у Ленінграді на Всеросійській археолого-етнографічній нараді було прийнято рішення про “скасування” археології та етнографії [9, с. 56–57].

Згодом корінні зміни в науці торкнулися й України. 1933 р. було створено Спілку інституцій історії матеріальної культури при Всеукраїнській академії наук (ВУАН) яка об’єднала ліквідовані академічні установи: Всеукраїнський археологічний комітет, Етнографічна комісія, Кабінет антропології та етнології, Музей археології, Культурно-історичну комісію та кафедру передісторії. 1934 р. Спілку було реорганізовано в Інститут історії матеріальної культури (ІМК) ВУАН (з 1938 р. знов Інститут археології АН УРСР).

В. Петров як співробітник колишньої Етнографічної комісії увійшов до складу новоствореної установи. Репресії 1929–1934 рр. фактично винищили кваліфіковані кадри й призвели до розгрому української археології. Тому твердження ряду біографів В. Петрова, що він прийшов в археологію адже вона була безпечнішою за інші види наукової діяльності є безпідставними.

У 1930-ті, працюючи в ІМК, В. Петров, як і багато інших дослідників, був прихильником глотогонічної

теорії. Науковець, слідом за академіком, наполягав на вирішенні питань етногенезу будь-якого народу за допомогою комплексного підходу використовуючи дані лінгвістики, археології, історії та етнографії. “Історія матеріальної культури” та марксизм відкрили для В. Петрова нові обрії, зацікавлення, перспективи дослідницької діяльності. Він почав вивчати проблеми соціально-економічної історії в цілому, України та Східної Європи зокрема. Рівень підготовки одразу дозволив В. Петрову увійти в русло досліджень нової проблематики й стати “конкурентоспроможним” дослідником [5, с. 95].

Свої перші археологічні дослідження В. Петров розпочав у 1930-і рр. Так, 1934 р. він брав участь у розкопках на Житомирщині поблизу села Райки [2]. Невелике слов’янське місто XI–XIII ст. (Райковецьке городище) було майже повністю розкопане археологом Т. Мовчанівським. Матеріали здобуті під час розкопок дали можливість реконструювати повсякденне життя воєнно-феодалного замку, зробити цікаві спостереження щодо його господарства та соціальної структури населення, наочно побачити картину загибелі захисників та мешканців міста під час Батієвої навали.

В. Петров безпосередньо вивчав цю пам’ятку, вів щоденник [3; 4], а згодом намагався осмислити все побачене та втілити свої думки в неопублікованих нотатках кінця 1930-х рр. [12]. Оригінальний археологічний матеріал став основою для побудови В. Петровим цікавих теорій ранньосередньовічної історії Східної Європи. Дослідник вважав Райковецьке городище феодальною садибою, місцем перебування феодала, його дружини, челяді, ремісників, подібним до кам’яних замків західноєвропейських баронів. Доказом феодальної природи цього міста він вважав наявність знахідок залізних наральників, що свідчило про поширення орного землеробства. Відповідно авторської схеми підсіка є характерною для родового ладу з його язичницькими віруваннями, а орне землеробство свідчить про те, що основним виробником стає дрібний селянин – об’єкт феодальної експлуатації. Становлення феодалізму, в його баченні, не є спрощеним. Згідно лєнінської тези про “зигзагоподібність” історичного процесу В. Петров робить висновок: “У Придніпров’ї IX–X ст. родовий лад розкладався не раз і не раз відроджувався” [12, арк. 34–35]. Процес феодалізації довгий час зумовлювався природним фактором – послаблення контролю феодала над населенням було тісно пов’язано зі збереженням у віддалених лісових районах великих родів, які практикували підсіку [12, арк. 36, 177–188].

Наступний блок теоретичних проблем формується В. Петровим навколо дискусій про особливості історичного шляху Східної Європи в порівнянні з Західною, яка супроводжувала в тогочасній історіографії утвердження формаційної теорії. Вчений постає прихильником думки, що виникнення феодалізму на Заході та Сході має однакові закономірності, які полягають у поєднанні варварського та античного світів. Для формування доказової бази він закликав “прорвати” “пільму” руських та візантійських джерел і орієнтуватися на античні джерела, археологічні та лінгвістичні дані, зважити на аналогічні обставини для Східної Європи [13, арк. 85]. Великого

значення науковець надав речовим знахідкам із виразними рисами римської доби, що було винайдено безпосередньо під шаром феодальної доби Райковецького городища. Більш того, ознайомившись з доробком Ф. Енгельса з історії давніх германців [14], В. Петров стверджував, що археологічний матеріал Східної Європи підводить до тотожних висновків класика – “замість “франк” ми можемо взяти “слов’янин”” [12, арк. 42]. Таким чином, В. Петров у другій половині 1930-их рр. формує власний погляд на закономірності історичного розвитку Східної Європи в руслі марксистсько-ленінської методології.

Крім того, зацікавлення вченого були також пов’язані з трипільською культурою. У 1936 р. В. Петров досліджував трипільське поселення Городськ на Житомирщині [15]. В результаті вчений виділив й інтерпретував пізньотрипільські пам’ятники, так званого городського типу. Також дослідник звернув увагу на широке коло зв’язків жителів поселення з віддаленими регіонами території розселення носіїв трипільської культури. Так, на думку В. Петрова, отримана під час розкопок інформація уточнює “трипільські” зв’язки “енеолітичного” Червоногорського поселення, фіксує наявність пізньотрипільської культури по р. Тетерів, а також указує на взаємини між Причорномор’ям і притоками північної смуги середнього Дніпра [16]. Згодом це поселення досліджувалося лєнінградцем Є. Кричевським (1937) та киянином М. Макаревичем (1939–1940) [7, с. 127].

У 1937–1939 рр. В. Петров працював у Трипільській експедиції ПМК на поселенні Коломийщина I, де керував окремими розкопками [17–19]. Ця археологічна пам’ятка розташовувалася біля с. Халеп’я на Київщині й була відкрита та досліджувалася ще В. Хвойкою. У 1932 р. київські археологи С. Магура та К. Коршак розпочали широкомасштабні розкопки цього поселення. У 1934 р. в експедицію були запрошені співробітники Державної академії історії матеріальної культури Т. Пасек та Є. Кричевський. Також у розкопках брали участь українські археологи Н. Кордиш, М. Макаревич та М. Сугак. Поселення було досліджено повністю. Тут вперше було застосовано методику розкопок великими площами, які мали на меті повне дослідження поселення [6].

В. Петров одним з перших звернув увагу на наявність у трипільської культури поселень-гігантів. Він, розмірковуючи про великі розміри поселення Володимирівка, був абсолютно впевнений в тому, що в даному випадку село почало переростати в місто. Згодом учений вивчав й релігійні уявлення трипільців [16]. Так, досліджуючи скіфську релігію і міфологію він визначив у антропоморфній пластиці раннього етапу трипільської культури зображення змієної Богині з скіфської генеалогічної легенди. Крім того, В. Петров вважав, що трипільці не можуть бути безпосередніми предками українців. Однак, на його думку, вони залишили багату спадщину в економічному і духовному житті місцевого населення [1, с. 101].

В. Петрову належить пріоритет й у вивченні відкритої видатним українським археологом В. Хвойкою культури “полів поховань”, пізніше відомої під назвою зарубинецької (III ст. до н. е. – II ст. н. е.) та

черняхівської (III–V ст. н. е.). В. Хвойка запропонував першу археологічну та історичну інтерпретацію цих культур з позицій автохтонізму та пов’язав їх із слов’янами. В. Петров продовжив “лінію” В. Хвойки щодо інтерпретації цих культур.

Загалом інтерес до вивчення культури полів поховань в радянській науці дещо зменшився та був перенесений в ідеологічну площину після того як у німецькій археології на початку XX ст. отримала визнання теорія міграціонізму. Згідно міграціоністських концепцій німецьких учених, поява нових культур пояснювалася переселеннями окремих колективів людей, які переносили матеріальну культуру на нові місця у готовому вигляді. Так, П. Райнеке, розглянувши матеріали з могильника поблизу с. Зарубинці, встановив близькість елементів його матеріальної культури з аналогічними речами могильників у пониззі Вісли. На основі цих даних дослідник зробив висновок, що наприкінці I тис. до н. е. – початку I тис. н. е. з території Нижньої Вісли до Північного Причорномор’я просувалося східногерманське населення [26]. Подібну позицію відстоював Г. Коссіна, посилаючись на нові археологічні знахідки 1920–1930-х рр. на Десні та Східній Галичині. Носіями цієї матеріальної культури він вважав бастарнів [25]. Позицію Г. Коссіни поділяв й Р. Штампфус [27]. К. Такенберг дотримувався точки зору, що могильник біля с. Зарубинці належить скирам, вихідцям з району Середнього Одеру [28]. Згодом він відмовився від такого погляду на зарубинецьку культуру [29].

Подібним чином німецькі науковці вирішували й питання етнічної ідентифікації черняхівської культури. Так, П. Райнеке вважав, що її творцями та носіями були германські племена, в першу чергу – готи [26]. Е. Блюме [23], Г. Коссіна та інші припускали, що придніпровські могильники належать гепідам [24]. В. Петров, вступаючи у полеміку із німецькими дослідниками, й, незважаючи на їх авторитетні заперечення слов’янства культури полів поховань, продовжував працювати [20].

В середині 1930-х проблема вивчення культури полів поховань раптово отримала політичну актуальність в СРСР. Постала необхідність протиставити концепціям німецьких археологів нові підходи, які б змогли спростувати “расову теорію” опонентів і довести “слов’янськість” цих культур. Для цього треба було поставити дослідження вітчизняних археологів на ґрунтовну джерелознавчу основу, як колись це було зроблено в галузі фольклористики та етнографії.

Наприкінці 1930-х рр. В. Петров, який очолював сектор слов’яно-руської археології ІА АН УРСР став ініціатором створення колективу дослідників для вивчення культури полів поховань, на його думку, безпосередньо пов’язаних з проблемою етногенезу слов’ян. Перш за все, вважав В. Петров, було необхідно опрацювати та видати велику кількість матеріалів, що зберігалися в музеях України, створити фундаментальну базу для подальших археологічних досліджень культур I тис. до н. е. – I тис. н. е. Також одним з найважливіших завдань стало створення археологічної карти культури полів поховань та проведення польових досліджень.

За задумом В. Петрова до друку готувалася серія томів корпусу археологічних матеріалів, що охопив би всю сукупність пам'яток на території України. Редактором серії був В. Петров. Для виконання проекту було створено кілька робочих груп у Києві, Харкові та Львові. До війни В. Петров опрацював матеріали з колекції Київського державного історичного музею. Над цим проектом, окрім В. Петрова, працювали українські археологи С. Коршенко, І. Самойловський, В. Козловська, Є. Махно. Перший том корпусу "Пам'ятники культури "полівпоховань" на території УРСР" був готовий до початку війни. На черзі були археологічні матеріали Житомирського, Білоцерківського, Черкаського і Дніпропетровського музеїв, які уже почали опрацювати [11, с. 370]. У 1940–1941 рр. львівським ученим М. Смішком на основі музейних колекцій Львова та власних розкопок активно готувався другий том [21, с. 64; 22, с. 259].

Таким чином, це був перший досвід створення фундаментального зводу археологічних джерел, який виконувався на вищому рівні тогочасних знань. Підготовлені матеріали перешкодила видати війна. Але досягнення цієї групи дослідників стали основою випущених у повоєнні роки декількох томів із серії "Матеріали і дослідження з археології СРСР" [22, с. 4].

Список використаних джерел

1. Андреев В.М. Виктор Петров: Нариси інтелектуальної біографії вченого: монографія / В.М. Андреев. – Дніпропетровськ: Герда, 2012. – 476 с.
2. Археологічні дослідження городища XI–XIII ст. в с. Райках в 1934 р. Довідка, видана Петрову В. П. в тому, що він являється учасником Райковецької експедиції з 27.VIII по 3. X. 1934 р. // Науковий архів Інституту археології Національної академії наук України (м. Київ) (НА ІА НАНУ). – Ф. ІІМК / Археологічні дослідження с. Райки (1932–1934 рр.). – Спр. 48. – Арк. 3.
3. Археологічні роботи по дослідженню городища в с. Райках, діл. 8. W. Дитинець. Петров В.П. Картковий щоденник. Райки. 22.IX–26.IX. 1934. Автограф укр. мовою, олівцем (1–4 картки) // НА ІА НАНУ. – Ф. ІІМК / Археологічні дослідження с. Райки (1932–1934 рр.). – Спр. 29. – Арк. 1–4.
4. Археологічні роботи по дослідженню слов'янського городища XI–XIII ст. в с. Райках в 1934 р. Петров В. П. Щоденник розкопів, с. Райки. 24.IX–30.IX. 1934 р. (1 зошит) // НА ІА НАНУ. – Ф. ІІМК / Археологічні дослідження с. Райки (1932–1934 рр.). – Спр. 37. – Арк. 88–112.
5. Брайчевський М. Ю. В. П. Петров – учений-універсал / М.Ю. Брайчевський // Археологія. – 1990. – № 3. – С. 95–100.
6. Відейко М.Ю. Коломийщина І / М.Ю. Відейко // Енциклопедія трипільської цивілізації: [у 2 т.] / голова редкол. Л.М. Новохатько; голов. ред. М.Ю. Відейко. – К., 2004. – Т. 2. – С. 237–240.
7. Відейко М.Ю. Городськ / М.Ю. Відейко // Енциклопедія трипільської цивілізації: [у 2 т.] / голова редкол. Л.М. Новохатько; голов. ред. М.Ю. Відейко. – К., 2004. – Т. 2. – С. 127–128.
8. Клейн Л.С. Феномен советской археологии / Л.С. Клейн. – СПб.: Фарн, 1993. – 128 с.
9. Клейн Л.С. Трудно быть Клейном: Автобиография в монологах и диалогах / Л.С. Клейн. – СПб.: Нестор-История, 2010. – 722 с.
10. Лебедев Г.С. История отечественной археологии. 1700–1917 гг. / Г.С. Лебедев. – СПб.: Изд-во Санкт-Петербург. ун-та, 1992. – 464 с.
11. Махно Є. Подвизник науки. Зі спогадів про Віктора Платоновича Петрова / Є. Махно // Українська біографістика: зб. наук. пр. / НАН України, Нац. б-ка України ім. В.І. Вернадського, Ін-т біогр. дослідж.; редкол.: В.І. Попик (відп. ред.) [та ін.]. – К., 2008. – Вип. 4. – С. 366–371.
12. Петров В. П. Методи визначення могил сарматського періоду (нотатки, замітки та ін.), б/д. Автограф // Центральний державний архів-музей літератури та мистецтв України (м. Київ) (ЦДАМЛМУ). – Ф. 243. – Оп. 1. – Спр. 123. – 200 арк.
13. Петров В. П. Ловецькі грища у гіляків (нотатки, замітки, роздуми та ін.), б/д. Автограф // ЦДАМЛМУ. – Ф. 243. – Оп. 1. – Спр. 122. – 142 арк.
14. Петров В. П. Фр. Енгельс про родовий лад у давніх германців. Монографічне дослідження / В.П. Петров // Наукові записки Інституту історії матеріальної культури. – К., 1935. – Кн. 3/4. – С. 19–73.
15. Петров В.П. Щоденник розкопок у с. Городську на Коростишівщині // НА ІА НАНУ. – Ф. ІІМК / Поліська експедиція 1936 р. – Спр. 2. – 38 арк.
16. Петров В. П. Поселення в Городську (Розвідкові розкопки 1936 р.) / В.П. Петров // Трипольская культура. – К., 1940. – Т. 1. – С. 339–379.
17. Петров В.П. Щоденники розкопів "трипільської культури" в с. Халеп'є Київської області – 2 зош. олівцем, укр. мов., 1937 р., 174 арк. Кресленники на меліметровці різного розміру // НА ІА НАНУ. – Ф. ІІМК / Трипільська експедиція (1934–1936 рр.). – Спр. 172. – 7 арк.
18. Петров В.П. Щоденник розкопів с. Халеп'є, Обухівського р-ну 9.VII–24.VII–1939 р. Автограф укр. мовою олівц., 1939 // НА ІА НАНУ. – Ф. ІА / Трипільська експедиція. – Спр. 23. – Арк. 1–25. 16,5 x 20,5.
19. Петров В.П. Щоденник розкопів в с. Халеп'є. Уч. Коломийщина. Ділянка №17. 1938 р. Рукоп. олівцем, укр. мов., 1938, 66 арк. – Кресленники на міліметр // НА ІА НАНУ. Ф. ІА / Трипільська експедиція. – Спр. 354а. – 3 арк.
20. Петров В. Расова теорія на послугах германського фашизму / В.Петров // Наукові записки Інституту історії матеріальної культури. – К.: ВУАН, 1934. – Кн. 2. – С. 49–71.
21. Петров В. Готи на Україні та культура полів поховань / В. Петров // Український засів. – X., 1942. – Чис. 1. – С. 61–65.
22. Толочко П.П. Виктор Петров – дослідник українського етногенезу / П. П. Толочко // Петров В. Походження українського народу. – К.: МП "Фенікс", 1992. – С. 3–8.
23. Blume E. Die germanischen Stammes- und Kulturbeziehungen in der Ukraine / E. Blume. – Würzburg, 1912. – 213 с.
24. Kossinna G. Das Weichsselfeld, ein uralter Heimatboden der Germanen / G. Kossinna. – Danzig, 1919. – 155 s.
25. Kossinna G. Germanische Kultur im Jahrtausend nach Chr. Geburt / G. Kossinna // Mannus Bibliothek. – 1932. – S. 40–54.
26. Reinecke P. Aus der russischen Literatur Grabfelder vom Ende der La Tene Zeit und aus der jüngeren römischen Keiserzeit im Gouvernement Kiev / P. Reinecke // Meinzer Zeitschrift. – 1906. – № 1. – S. 42–50.
27. Stampfus R. Germanen in der Ukraine // Germanen-Erbe. Monatschrift für Deutsche Vorgeschichte / R. Stampfus. – Posen, 1942. – Heft 9/10. – S. 130–140.
28. Tackenberg K. Bastarnen / K. Tackenberg // Volk und Rasse. – 1929. – № 4. – S. 232–244.
29. Tackenberg K. Zu den Funden von Lukaschewka im Bezirk Kischenew Moldau-Republik / K. Tackenberg // Alt-Thuringen Jahreschrift des Museums für Ur- Frühgeschichte Thüringens. – 1962/1963. – Bd. 6. – S. 423–424.

Reference

1. Andryeyev V. M. Viktor Petrov: Narisyntelektual'noyi biografiyi vchenoho: monografiya / V. M. Andryeyev. – Dnipropetrovsk: Herda, 2012. – 476 s.
2. Arkheolohichni doslidzhennya horodyshcha XI–XIII st. vs. Raykakhv 1934 r. Dovidka, vydana Petrovu V. P. v tomu, shchovinyavlyayet'sya uchasnykom Raykovets'koyi ekspeditsiyiz 27. VIII po 3.X.1934 r. // Naukovyyarkhiv Instytutu arkheolohiyi Natsional'noyi akademiyi nauk Ukrayiny (m. Kyiv) (NAIANANU). – F. IIMK / Arkheolohichni doslidzhennyyas. Rayky (1932–1934 rr.). – Spr. 48. – Ark. 3.
3. Arkheolohichni roboty po doslidzhennyyu horodyshcha v s. Raykakh, dil. 8. W. Dytynets'. Petrov V.P. Kartkovyy shchodennyk. Rayky. 22.IX–26.IX. 1934. Avtohrufukr movoyu, olivtsem (1–4 kartky) // NA IA NANU. – F. IIMK / Arkheolohichni doslidzhennyya s. Rayky (1932–1934 rr.). – Spr. 29. – Ark. 1–4.
4. Arkheolohichni roboty po doslidzhennyyu slov'yans'koho horodyshcha XI–XIII st. v s. Raykakh v 1934 r. Petrov V. P. Shchodennykrozkopiv, s. Rayky. 24. IX–30.IX. 1934 r. (1 zoshyt) // NA IA NANU. – F. IIMK / Arkheolohichni doslidzhennyya s. Rayky (1932–1934 rr.). – Spr. 37. – Ark. 88–112.
5. Braychevskyy M. Yu. V. P. Petrov – uchenyy-universal

- / M. Yu. Braychevskyy // Arkheolohiya. – 1990. – № 3. – С. 95–100.
6. Videyko M. Yu. Kolomyyshchyna I / M. Yu. Videyko // Entsiklopediya trypil'skoyi tsyvilizatsiyi : [u 2 t.] / holova redkol. L. M. Novokhat'ko ; holov. red. M. Yu. Videyko. – K., 2004. – T. 2. – S. 237–240.
7. Videyko M. Yu. Horods'k / M. Yu. Videyko // Entsiklopediya trypil'skoyi tsyvilizatsiyi : [u 2 t.] / holova redkol. L. M. Novokhat'ko ; holov. red. M. Yu. Videyko. – K., 2004. – T. 2. – S. 127–128.
8. Kleyn L. S. Fenomen sovetskoy arkheolohyy / L. S. Kleyn. – SPb. : Farn, 1993. – 128 s.
9. Kleyn L. S. Trudnobyty' Kleynom : Avtobyohrafiyav monolohakh y dialohakh / L. S. Kleyn. – SPb. : Nestor-Ystoriya, 2010. – 722 s.
10. Lebedev H. S. Ystoriya otechestvennoy arkheolohyy. 1700–1917 hh. / H. S. Lebedev. – SPb. : Yzd-tvo Sankt-Peterburh. un-ta, 1992. – 464 s.
11. Makhno Ye. Podvyzhyk nauky. Zisposhadivpro Viktora Platonovycha Petrova / Ye. Makhno // Ukrayins'ka biohrafistyka : zb. nauk. pr. / NAN Ukrayiny, Nats. b-kaUkrayinyim. V. I. Vernads'koho, In-tbiohr. doslidzh. ; redkol. : V. I. Popyk (vidp. red.) [tain.]. – K., 2008. – Vyp. 4. – S. 366–371.
12. Petrov V. P. Metody vyznachennya mohylsarmat'skoho periodu (notatky, zamitkytain.), b/d. Avtohrاف // Tsentral'nyy derzhavnyy arkhiv-muzej literatury ta mystetstv Ukrayiny (m. Kyuyiv) (TsDAMLUMU). – F. 243. – Op. 1. – Spr. 123. – 200 ark.
13. Petrov V. P. Lovets'ki hryshcha u hilyakiv (notatky, zamitky, rozdummy ta in.), b/d. Avtohrاف // TsDAMLUMU. – F. 243. – Op. 1. – Spr. 122. – 142 ark.
14. Petrov V. P. Fr. Enhel's pro rodovyy lad u davnikh hermantsiv. Monohrafichne doslidzhennya / V. P. Petrov // Naukovi zapysky Instytutu istoriyi material'noyi kul'tury. – K., 1935. – Kn. 3/4. – S. 19–73.
15. Petrov V. P. Shchodennyk rozkopok u s. Horods'kuna Korostyshivshchyni // NAIANANU. – F. IIMK / Polis'ka ekspedytsiya 1936 r. – Spr. 2. – 38 ark.
16. Petrov V. P. Poselennyav Horods'ku (Rozvidkovi rozkopky 1936 r.) / V. P. Petrov // Trypol'skaya kul'tura. – K., 1940. – T. 1. – S. 339–379.
17. Petrov V. P. Shchodennyky rozkopiv “trypil'skoyi kul'tury” vs. Khalep"ye Kyuyiv'skoyi oblasti – 2 zosh. olivsem, ukr. mov, 1937 r., 174 ark. Kreslennyky na melimetrovtsi riznoho rozmiru // NAIANANU. – F. IIMK / Trypil'ska ekspedytsiya (1934–1936 rr.). – Spr. 172. – 7 ark.
18. Petrov V. P. Shchodennyk rozkopivs. Khalep"ye, Obukhiv'skoho r-nu 9.VII–24. VII. 1939 r. Avtohrافukr. Movoyuolivts., 1939 // NAIANANU. – F. IA / Trypil'ska ekspedytsiya. – Spr. 23. – Ark. 1–25. 16,5 x 20,5.
19. Petrov V. P. Shchodennyk rozkopiv v s. Khalep"ye. Uch. Kolomyyshchyna. Dilyanka № 17. 1938 r. Rukop. olivsem, ukr. mov., 1938, 66 ark. – Kreslennyky na milimetr // NAIANANU. F. IA / Trypil'ska ekspedytsiya. – Spr. 354a. – 3 ark.
20. Petrov V. Rasova teoriya na posluhakh hermants'koho fashyzmu / V. Petrov // Naukovizapysky Instytutu istoriyi material'noyi kul'tury. – K. : VUAN, 1934. – Kn. 2. – S. 49–71.
21. Petrov V. Hotyna Ukrayini ta kul'tura poliv pokhovan' / V. Petrov // Ukrayins'kyyzaviv. – Kh., 1942. – Chys. 1. – S. 61–65.
22. Tolochko P.P. Viktor Petrov – doslidnyk ukrajins'koho etnohenezu / P. P. Tolochko // Petrov V. Pokhodzhennya ukrajins'koho narodu. – K. : MP “Feniks”, 1992. – S. 3–8.
23. Blume E. Diegermanischen Stämmeunddie Kulturenzwischen Oderund Passargezurromischen Kaiserzeit / E. Blume. – Würzburg, 1912. – 213 s.
24. Kossinna G. Das Weichsellend, ein uralter Heimat boden der Germanen / G. Kossinna. – Danzig, 1919. – 155 s.
25. Kossinna G. Germanische Kultur im Jahrtausend nach Chr.Geburt / G. Kossinna // Mannus Bibliothek. – 1932. – S. 40–54.
26. Reinecke P. Aus der russischen Literatur Gräberfelder vom Ende der La Tene Zeit und aus der jüngeren römischen Kaiserzeit im Gouvernement Kiev / P. Reinecke // Meinzer Zeitschrift. – 1906. – № 1. – S. 42–50.
27. Stampfus R. Germanen in der Ukraine // Germanen-Erbe. Monatschrift für Deutsche Vorgeschichte / R. Stampfus. – Posen. 1942. – Heft 9/10. – S. 130–140.
28. Tackenberg K. Bastarnen / K. Tackenberg // Volk und Rasse. – 1929. – № 4. – S. 232–244.
29. Tackenberg K. Zu den Funden von Lukaschewka im Bezirk Kischenew Moldau-Republik / K. Tackenberg // Alt-Thuringen Jahreschrift des Museums für Ur- Frühgeschichte Thuringens. –

1962/1963. – Bd. 6. – S. 423–424.

Andreyev V., Doctor of Historical Sciences, Professor, Head of the Chair of World History and Historiography, Kherson State University (Ukraine, Kherson) avnskif@yandex.ru

Viktor Petrov and his work at the Institute for History of Material Culture of the Academy of Sciences the Ukrainian SSR (1930 s.)

The author investigates the unknown pages of intellectual biographies of prominent Ukrainian scientist, humanist and writer Viktor Petrov (V. Domontovych). The article highlights the contribution of scientists in the theory and practice of national archeology – studying Trypillia, Zarubintsy and Slavic archaeological culture, on the history of primitive and medieval and other. It is proved that V. Petrov came in archeology due to reorganization processes, covering Soviet science in the late 1920s – early 1930s, not in search of safer areas as most of his biographers say. The beginning of the 1930s was marked by ideological and organizational transformations of the Soviet Human Sciences. Common with all Soviet scientists V. Petrov tried to study the Marxist-Leninist methodology and applied it in his research. As a result of the change process, which covered Soviet science, V. Petrov started his activities in the field of archeology, it opened for him the new opportunities and prospects. He was not the only theoretical scientist, but also the gifted scientist-practitioner and he made a significant contribution to the pre-war archeology.

Keywords: V. Petrov, intellectual biography, archaeological studies, Marxism, “yafeychna Theory”, Institute of History of Material Culture.

Андреев В. Н., доктор исторических наук, профессор, заведующий кафедрой всемирной истории и историографии, Херсонский государственный университет (Украина, Херсон), avnskif@yandex.ru

Виктор Петров и его деятельность в Институте истории материальной культуры ВУАН (1930-е гг.)

Автор исследовал малоизвестные страницы интеллектуальной биографии выдающегося украинского ученого-гуманитария и писателя Виктора Петрова (В. Домонтовича). В статье освещен его вклад в теорию и практику отечественной археологии – изучение трипольской, зарубинецкой и черняховской археологических культур, вопросы истории первобытного общества, средневековья и др. Доказано, что В. Петров пришел в археологию вследствие реорганизационных процессов, которые охватили советскую науку в конце 1920-х – первой половине 1930-х гг., а не в результате поиска безопасной сферы деятельности, как считает большинство его биографов. В. Петров сделал существенный вклад в изучение памятников трипольской археологической культуры. Ученый одним из первых обратил внимание на трипольские протогорода, выделил и интерпретировал позднетрипольские памятники так называемого “городского типа”. Ученый как руководитель сектора славяно-русской археологии Института археологии АН УССР впервые в истории отечественной археологии стал автором идеи и инициатором проекта создания коллектива исследователей зарубинецкой и черняховской археологических культур.

Ключевые слова: В. Петров, интеллектуальная биография, археологические исследования, марксизм, “яфетическая теория”, Институт истории материальной культуры ВУАН.

* * *

УДК 001.891+632: 378.12(Укр)

Нижник С. В.

директор наукової бібліотеки,
Уманський національний університет садівництва
(Україна, Умань), cvetn@meta.ua

ВПЛИВ ПРОФЕСОРА Т. Д. СТРАХОВА НА ФОРМУВАННЯ НАУКОВОГО СВІТОГЛЯДУ ТА СТАНОВЛЕННЯ В. Ф. ПЕРЕСІПКИНА ЯК ВЧЕНОГО

Автором висвітлено процес становлення наукового світогляду видатного ученого-фітопатолога, академіка УААН, члена-кореспондента ВАСТНП, доктора біологічних наук, професора Володимира Федоровича Пересіпкина. Метою даного дослідження є вивчення початкового етапу наукової і дослідницької діяльності, внесок ученого у розвиток фітопатології та виявлено вплив професора Т. Д. Страхова на встановлення відомого вченого в галузі захисту рослин.

Дослідження ґрунтується на використанні комплексу загальнонаукових, структурно-функціональних та історичних методів, а також широкої додержельної бази.

Ключові слова: Володимир Федорович Пересіпкин, Т. Д. Страхов, захист рослин, фітопатологія, Харківський сільськогосподарський інститут.

Становлення української держави сприяло переосмисленню її історичних подій, відкриттю багатьох імен, фактів, які тривалий час залишалися поза